

VISUOMENĖS INFORMAVIMO POLITIKOS VERTINIMAS

Deimantas Jastramskis

Vilnius
2016

Turinys

Santrauka	4
Įvadas	6
1. Visuomenės informavimo politikos aplinka	8
1.1. Kultūros ministerijos vaidmens apibrėžtis	8
1.2. Teisinė, institucinė ir finansinė visuomenės informavimo politikos aplinka	9
1.3. Teisinė žiniasklaidos bazė	11
1.4. Finansinė ir mokesstinė žiniasklaidos aplinka	13
1.5. Tiesioginė valstybės parama žiniasklaidai	16
1.6. Visuomenės informavimo politikos rizikos	17
1.7. Žiniasklaidos įtaka visuomenės informavimo politikai	18
2. Kultūros ministerijos veikla	18
3. Visuomenės informavimo politikos plėtra	24
4. Tarpinstitucinis bendradarbiavimas	26
Rekomendacijos	29
Nuorodų sąrašas	31

Santrumpų sąrašas

AB – akcinė bendrovė

BVP – bendrasis vidaus produktas

ES – Europos Sąjunga

LRT – Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija

LRTK – Lietuvos radijo ir televizijos komisija

PVM – pridėtinės vertės mokestis

SRTRF – Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas

VIP – visuomenės informavimo politika

VMI – Valstybinė mokesčių inspekcija

Santrauka

Visuomenės informavimo politikos vertinimas yra atliekamas vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. vasario 10 d. nutarimu Nr. 117 „Dėl 2016 metų programų vertinimo plano patvirtinimo“. Šio Vertinimo tikslas – atlikti visuomenės informavimo politikos įgyvendinimo priemonių taikymo vertinimą, siekiant skatinti pilietiškai atsakingą žiniasklaidą ir ugdyti visuomenės kritinį mąstymą.

Siekiant iškelto tikslo, numatyti tokie uždaviniai: 1) atlikti visuomenės informavimo politikos aplinkos analizę; 2) įvertinti visuomenės informavimo politikos įgyvendinimo priemonių (iniciatyvų) tikslingumą, tinkamumą ir efektyvumą; 3) pateikti pasiūlymus dėl visuomenės informavimo politikos plėtros galimybių; 4) nustatyti visuomenės informavimo politikos priemonių poveikį (intervencijas) bei pagrįsti jų logiką; 5) nustatyti Kultūros ministerijos tarpinstitucinio bendradarbiavimo principus visuomenės informavimo politikos įgyvendinimo kontekste; 6) pateikti rekomendacijas dėl ilgalaikių strateginių kryptių pilietiškai atsakingos žiniasklaidos skatinimo ir visuomenės medių bei informacinio raštingumo ugdymo.

Vertinimo metu naudojami šie metodai: dokumentų analizė, valstybės institucijų ir žiniasklaidos stebėsenos organizacijų duomenų analizė.

Atlikus visuomenės informavimo politikos vertinimą, nustatyta, kad esama teisinė visuomenės informavimo politikos aplinka lemia visuomenės informavimo politikos formavimo (koordinavimo) funkcijos išskaidymą bei suteikia teisę visuomenės informavimo politiką įgyvendintiems subjektams kurti įstatymų projektus ir teikti juos Seimui (Seimo komitetui), apribojant Kultūros ministerijos vaidmenį teisėkūros procese. Taip pat nustatyta, kad esama institucinė visuomenės informavimo politikos aplinka lemia įstatymų rengimo ir teikimo Seimui konkurenciją tarp Kultūros ministerijos ir kitų valstybės institucijų. Rekomenduojama įstatymuose aiškiai diferencijuoti visuomenės informavimo politikos funkcijų vykdytojus: formavimo ir koordinavimo (formavimo koordinavimo ir įgyvendinimo koordinavimo) funkcijos turėtų būti skirtos Kultūros ministerijai, o visuomenės informavimo politikos įgyvendinimo funkcija – žiniasklaidos reguliavimo, priežiūros, paramos skyrimo ir kitoms institucijoms. Taip pat rekomenduotina visuomenės informavimo politikos priemonės arba veiksmus (numatomus teisės aktų projektus) konkretizuoti strateginiuose veiklos planuose ir metiniuose veiklos planuose, derinant su kitomis valstybės institucijomis, turinčiomis visuomenės informavimo politikos iniciatyvų.

Pateiktose rekomendacijose įvardijami būdai ir priemonės, skatinančios gyvybingą informacinę erdvę ir pilietiškai atsakingą žiniasklaidą: viešosios komunikacijos dekriminalizavimas, dominavimo žiniasklaidos rinkose ribojimų keitimas, žiniasklaidos reguliavimo ir priežiūros

institucijų reforma, palankesnės mokestinės aplinkos žiniasklaidos subjektams kūrimas, Spaudos radijo ir televizijos rėmimo fondo finansavimo iš valstybės biudžeto didinimas, paramos vietinei žiniasklaidai per Spaudos radijo ir televizijos rėmimo fondą didinimas, Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos kanalų rusų kalba steigimas.

Dėl medijų ir informacinio raštingumo ugdymo rekomenduotina įvertinti Kultūros ministerijos plėtojamos veiklos tiesioginio ugdymo srityje pagrįstumą ir tikslingumą naudojamų išteklių aspektu ilgalaikėje perspektyvoje, tai yra, ar juos būtų strategiškai naudingiau nukreipti politikos, susijusios su žiniasklaidos subjektais, įgyvendinimui ir koordinavimui.

Išvadas

Tarp Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. veiklos prioriteto „Europos Sąjungos, užsienio politikos ir šalies gynybos ir saugumo stiprinimas“ prioritetinių veiklos kryptių buvo numatytas informacinio ir kibernetinio saugumo didinimas ir vienas iš svarbiausių šios krypties darbų – nustatyti ilgalaikes strategines kryptis pilietiškai atsakingai žiniasklaidai skatinti ir visuomenės medijoms bei informaciniam raštingumui ugdyti (atsakinga institucija – Kultūros ministerija) (Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1087, 2015). Plėtojant Vyriausybės numatomą prioritetinę veiklą, Kultūros ministerijos 2016–2018 metų strateginiame veiklos plane (2016) tarp veiklos prioritetų yra numatytas visuomenės informacinio ir medijų raštingumo gerinimas, kurį įgyvendinant yra suplanuoti šie svarbiausi darbai: 1) nustatyti ilgalaikes strategines kryptis pilietiškai atsakingai žiniasklaidai skatinti ir visuomenės medijoms bei informaciniam raštingumui ugdyti; 2) atlikti visuomenės nuomonės tyrimą, skirtą medijų ir informacinio raštingumo pokyčiui įvertinti; 3) įgyvendinti priemones, skirtas gerinti visuomenės kritinio mąstymo kompetencijas ir gebėjimus analizuoti žiniasklaidos procesus.

Kultūros ministerijos 2016–2018 metų strateginio veiklos plano (2016) programos „Visuomenės informacinis aprūpinimas ir viešosios informacijos sklaida“ 3 tikslui (kurti gyvybingą informacinę erdvę, skatinant visuomenės kritinį mąstymą ir atsakingą žiniasklaidą) pasiekti yra iškeltas uždavinys – užtikrinti visuomenės informavimo politikos įgyvendinimo efektyvumą ir veiksmingumą. Šio uždavinio įgyvendinimui skirta priemonė – tobulinti visuomenės informavimo srities teisinį reglamentavimą, įgyvendinti atsakingos žiniasklaidos skatinimo iniciatyvas. Nurodytai priemonei vykdyti Kultūros ministerijos 2016-ųjų metų veiklos plane (Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakymas Nr. IV-521, 2016) yra suplanuoti atitinkami veiksmai, tarp kurių numatyta atlikti visuomenės informavimo politikos vertinimą, kuris atliekamas vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. vasario 10 d. nutarimu Nr. 117 „Dėl 2016 metų programų vertinimo plano patvirtinimo“.

Vertinimo objektas – visuomenės informavimo politikai taikomos priemonės.

Vertinimo tikslas – atlikti visuomenės informavimo politikos įgyvendinimo priemonių taikymo vertinimą, siekiant skatinti pilietiškai atsakingą žiniasklaidą ir ugdyti visuomenės kritinį mąstymą.

Siekiant iškelto tikslo, numatyti tokie uždaviniai:

- 1) atlikti visuomenės informavimo politikos aplinkos analizę;
- 2) įvertinti visuomenės informavimo politikos įgyvendinimo priemonių (iniciatyvų) tikslingumą, tinkamumą ir efektyvumą;

- 3) pateikti pasiūlymus dėl visuomenės informavimo politikos plėtros galimybių;
- 4) nustatyti visuomenės informavimo politikos priemonių poveikį (intervencijas) bei pagrįsti jų logiką;
- 5) nustatyti Kultūros ministerijos tarpinstitucinio bendradarbiavimo principus visuomenės informavimo politikos įgyvendinimo kontekste;
- 6) pateikti rekomendacijas dėl ilgalaikių strateginių kryptių pilietiškai atsakingos žiniasklaidos skatinimo ir visuomenės medijų bei informacinio raštingumo ugdymo.

Vertinimo metu naudojami metodai: dokumentų analizė, valstybės institucijų ir žiniasklaidos stebėsenos organizacijų duomenų analizė.

Šį darbą sudaro keturi skyriai, rekomendacijos ir nuorodų sąrašas. Pirmame skyriuje nagrinėjama Lietuvos visuomenės informavimo politikos aplinka, antrame skyriuje – Kultūros ministerijos veikla ir jos santykis su visuomenės informavimo politikos lauko dalyviais, trečiame skyriuje – visuomenės informavimo politikos plėtros galimybės, ketvirtame skyriuje – tarpinstitucinis bendradarbiavimas. Toliau pateikiamos išnagrinėta informacija pagrįstos rekomendacijos ir literatūros bei šaltinių nuorodų sąrašas.

1. Visuomenės informavimo politikos aplinka

1.1. Kultūros ministerijos vaidmens apibrėžtis

Kultūros ministerijos vaidmenį formuojant (koordinuojant) ir įgyvendinant visuomenės informavimo politiką (VIP) apibrėžia Visuomenės informavimo įstatymas, Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas, taip pat – poįstatyminiai teisės aktai. 2000 m. priimtas Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo įstatymas (2000) nustatė, kad valstybės politikos visuomenės informavimo srityje įgyvendinimą koordinuoja Vyriausybės įgaliota institucija. 2001 m. Lietuvos Vyriausybė priėmė nutarimą įgalioti Kultūros ministeriją koordinuoti valstybės politikos visuomenės informavimo srityje įgyvendinimą (Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 342, 2001). Dar vienu nutarimu Vyriausybė pavedė kultūros ministrui valstybės politikos visuomenės informavimo srityje įgyvendinimo koordinavimo valdymo sritį (Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 330, 2010).

Visuomenės informavimo įstatymo (2016) 45 straipsnis nustato, kad valstybės politikos visuomenės informavimo srityje įgyvendinimą koordinuojanti Vyriausybės įgaliota institucija (Kultūros ministerija) turi atlikti šias funkcijas:

1) apibendrinti visuomenės informavimo sritį reglamentuojančių įstatymų, kitų teisės aktų taikymo praktiką ir teikti pasiūlymus dėl įstatymų, kitų teisės aktų rengimo bei galiojančių teisės aktų pakeitimo ir papildymo;

2) bendradarbiaudama su viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų organizacijomis, rengti Vyriausybės teikiamų visuomenės informavimo srities įstatymų ir kitų teisės aktų projektus;

3) bendradarbiaudama su kitomis visuomenės informavimo srityje veikiančiomis institucijomis ir organizacijomis, įgyvendinti Lietuvos tarptautinių sutarčių, susijusių su visuomenės informavimu, nuostatas;

4) teikti informaciją ir metodinę pagalbą visuomenės informavimo klausimais;

5) organizuoti konferencijas, seminarus, praktikumus visuomenės informavimo klausimais;

6) bendradarbiauti su atitinkamomis užsienio valstybių institucijomis ir tarptautinėmis organizacijomis, veikiančiomis visuomenės informavimo srityje;

7) atlikti kitas šio ir kitų įstatymų jai pavestas funkcijas visuomenės informavimo srityje.

Visuomenės informavimo įstatyme Vyriausybės įgaliotai institucijai (Kultūros ministerijai) numatyta teisėkūros funkcija nurodo, kad jai yra suteikiamas ir VIP formavimo (teisės aktų rengimas), ir formavimo koordinavimo (teisės aktų apibendrinimas) vaidmuo. Politikos

visuomenės informavimo srityje įgyvendinimo koordinavimo funkciją nusako Visuomenės informavimo įstatymo (2016) įpareigojimai Vyriausybės įgaliotai institucijai visuomenės informavimo srityje (Kultūros ministerijai) nustatyti taisykles ir tvarkas, reglamentuojančias Lietuvos radijo ir televizijos komisijos, Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo veiklą, atitinkamos informacijos saugojimą, ribojimą ir kt.

Visuomenės informavimo įstatymu Vyriausybės įgaliotai institucijai visuomenės informavimo srityje (Kultūros ministerijai) yra priskirtos ir tiesioginės VIP įgyvendinimo funkcijos: duomenų apie periodinės spaudos ir interneto žiniasklaidos nuosavybės valdytojus rinkimas, kaupimas ir skelbimas (24 str.); narystė Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo taryboje (28 str.) ir metinių įmokų dydžių žiniasklaidos organizacijoms už audiovizualinio turinio skleidimą nustatymas (31 str.). Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatyme (2011) Kultūros ministerija nurodyta kaip viena iš institucijų, atsakingų už šio įstatymo nuostatų įgyvendinimo priežiūrą. Be to, pati Kultūros ministerija pasiskyrė sau VIP įgyvendinimo užduotį – tikrinti periodinės spaudos tiražus (Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakymas Nr. ĮV-216, 2015), nors Visuomenės informavimo įstatymas (2016) įpareigoja tik nustatyti tiražų tikrinimo tvarką.

1.2. Teisinė, institucinė ir finansinė visuomenės informavimo politikos aplinka

Visuomenės informavimo politikos teisinė ir institucinė aplinka yra kompleksinė, joje, kaip ir kitose viešosios politikos srityse, be pagrindinių Lietuvos institucijų (Seimas, Vyriausybė, Prezidentas) ir Europos Sąjungos institucijų veikia interesų grupių atstovai: žiniasklaidos organizacijos ir jų asociacijos (arba joms atstovaujantys lobistai), žurnalistų profesinės organizacijos, taip pat – žiniasklaidos priežiūros (reguliavimo) institucijos. Pavieniams VIP sprendimams (teisės aktų pakeitimams) svarbia reikšmę turi teismų sprendimai.

Reiktų pabrėžti, kad VIP teisinėje ir institucinėje aplinkoje yra tam tikro funkcijų nesuderinamumo ir išskaidymo. Visuomenės informavimo įstatymu (2016) VIP formavimo (koordinavimo) funkcija yra priskirta ne vien Vyriausybės įgaliotai institucijai, bet ir žiniasklaidos priežiūros (reguliavimo) institucijoms: Lietuvos radijo ir televizijos komisijai (LRTK) ir Žurnalistų etikos inspektoriumi (Inspektorius). Šio įstatymo 47 straipsnyje nurodyta, kad LRTK dalyvauja formuojant valstybės audiovizualinę politiką, o 48 straipsnyje reglamentuojama, kad LRTK teikia siūlymus dėl radijo ir televizijos programų transliuotojų, retransliuotojų veiklą reglamentuojančių įstatymų ir kitų su šia veikla susijusių teisės aktų projektų rengimo, taip pat, kad LRTK turi teisę sudaryti komisijas, darbo grupes teisės aktams rengti.

Visuomenės informavimo įstatymo (2016) 50 straipsnis nustato, kad Inspektorius teikia Seimui ir kitoms valstybės institucijoms siūlymus dėl šio ir kitų visuomenės informavimo reglamentuojančių įstatymų bei teisės aktų tobulinimo ir įgyvendinimo, taip pat, leidžia sudaryti darbo grupes, komisijas teisės aktams ir pasiūlymams rengti. Inspektorius įtaką VIP formavimui (koordinavimui) sustiprina Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas (2011), kuriame nurodyta, kad už jo nuostatų įgyvendinimo priežiūrą yra atsakingas Inspektorius, taip pat dar 8 institucijos, tarp kurių yra ir Kultūros ministerija, konkrečiai neapibrėžiant jos funkcijų nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio aspektu. Inspektoriumi šiuo įstatymu yra suteikta teisė rengti ir teikti atsakingoms institucijoms teisės aktų, susijusių su šio įstatymo nuostatų įgyvendinimu, projektus. Todėl galima teigti, kad žiniasklaidos priežiūros institucijoms (LRTK ir Inspektoriumi), kurios turi vykdyti įstatymus ir įgyvendinti VIP, suteikiama perteklinė teisė imtis VIP formavimo (koordinavimo) funkcijos, kas iš esmės yra Vyriausybės (Kultūros ministerijos) funkcija, įprasminta Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, kaip įstatymų leidybos iniciatyvos teisė Seime.

Nors Vyriausybės nutarimu koordinuoti valstybės politikos visuomenės informavimo srityje įgyvendinimą yra paskirta Kultūros ministerija, šios srities teisėkūros procesuose dalyvauja ir kitos ministerijos, viena iš jų – Vidaus reikalų ministerija. Visuomenės informavimo įstatymo (2016) 17 str. yra pavesta Vyriausybei nustatyti neskelbtinos informacijos, susijusios su nepilnamečių apsauga, kontrolę ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarką. Vyriausybės nutarimu (2003, Nr. 290) ir vėlesniais jo pakeitimais tokia tvarka yra nustatyta. Šį nutarimą ir jo pakeitimus pasirašo ministras pirmininkas ir vidaus reikalų ministras. Tai rodo, kad šios srities koordinuotojo vaidmuo tenka Vidaus reikalų ministerijai. Kultūros ministerijai minėtu Vyriausybės nutarimu Nr. 290 (2003) buvo pavesta, dalyvaujant Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijai ir kitoms suinteresuotoms institucijoms, parengti tvarką dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose platinamos ribojamos viešosios informacijos žymėjimo ir vertinimo, t. y. koordinuoti tik dalį šio proceso, kas buvo padaryta priimant Vyriausybės nutarimus Nr. 681 (2004) ir Nr. 1121 (2010), nustatant neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo ir skleidimo tvarką. Vidaus reikalų ministerija yra įsitraukusi ir į įstatymų rengimo procesą visuomenės informavimo srityje. Seimas priėmė Visuomenės informavimo įstatymo (2015) 20 str. pakeitimą, kurį svarstyti pateikė Vidaus reikalų ministerija, o šio įstatymo įgyvendinamuosius teisės aktus pavesta priimti Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos direktoriui. Tuo aiškiai parodoma, kad VIP formavimo (koordinavimo) ir įgyvendinimo srityje veikia ne vien tik Kultūros ministerija, o dėl to VIP formavimas (koordinavimas) tampa apsunkintas.

Kultūros ministerijos 2016–2018 metų strateginiame veiklos plane (2016) numatyta VIP priemonei (tobulinti visuomenės informavimo srities teisinį reglamentavimą, įgyvendinti atsakingos žiniasklaidos skatinimo iniciatyvas) kasmet (2016–2018 m.) numatyti skirti asignavimai – po 21 tūkst. eurų. Kitai 2016–2018 metų strateginio veiklos plano priemonei (įgyvendinti visuomenės informavimo priemonių naudojimo raštingumo ugdymo skatinimo priemonės, siekiant didinti visuomenės gebėjimus kritiškai vertinti ir analizuoti informaciją), finansuojamai per Kultūros rėmimo fondą, kiekvienais metais numatyta skirti po 100 tūkst. eurų. VIP srities priemonėms skiriami asignavimai yra palyginti nedideli su daugeliu kitų Kultūros ministerijos administruojamų sričių asignavimais.

1.3. Teisinė žiniasklaidos bazė

Saviraiškos, informacijos gavimo ir sklaidymo laisvė bei cenzūros draudimas yra įtvirtinti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (1992). Teisę rinkti, gauti ir skelbti informaciją numato Visuomenės informavimo įstatymas (2016) ir Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymo pakeitimo įstatymas (2014).

Teisės aktuose garantuojama teisė laisvai gauti ir skleisti informaciją žiniasklaidos veikloje efektyviai užtikrinama ne visada. Gana sudėtinga gauti informaciją apie savivaldybių veiklą iš kai kurių Lietuvos savivaldybių vadovų ir administracijos atstovų, nes yra nustatomos varžančios žurnalistų darbą informacijos teikimo taisyklės (Nacionalinė rajonų ir miestų laikraščių leidėjų asociacija, 2013; Jastramskis, 2014).

Nors Baudžiamojo kodekso 155 str., numatęs už viešą asmens įžeidimą baudą, laisvės apribojimą, areštą arba laisvės atėmimą iki vienerių metų, 2015 m. neteko galios, yra galiojantis Baudžiamojo kodekso 154 str., numatantis už asmens šmeižimą per visuomenės informavimo priemonę baudą, areštą arba laisvės atėmimą iki dvejų metų (Baudžiamasis kodeksas, 2016). Už šiame straipsnyje numatytas veikas asmuo atsako tuo atveju, kai yra prokuroro reikalavimas arba nukentėjusio asmens skundas (ar jo teisėto atstovo pareiškimas), t. y. galioja privatus kaltinimo tvarka, kai asmuo dėl šmeižimo gali kreiptis į teismą ir tokiu atveju, neatlikus ikiteisminio tyrimo, apskųstasis gali tapti kaltinamuoju. Kadangi asmens garbės ir orumo gynimą reglamentuoja Civilinis kodeksas ir yra nustatyta civilinio proceso tvarka galima reikalauti žiniasklaidoje paskleistų apie asmenį tikrovės neatitinkančių teiginių paneigimo bei dėl pažemintos reputacijos turinės ir neturinės žalos atlyginimo, Baudžiamojo kodekso numatoma bausmė dėl šmeižimo yra perteklinė. Be to, atsakomybė už šmeižimą taip pat galėtų būti nagrinėjama civilinio proceso metu (pakeitus teisės aktus) (Jastramskis, 2014).

Lietuvoje nėra specialių teisės aktų, ribojančių žiniasklaidos organizacijų nuosavybės koncentraciją ar jų užimamas rinkos dalis. Dominuojama padėtis žiniasklaidos rinkoje, kaip ir kitose ekonomikos srityse (išskyrus mažmeninę prekybą), laikoma, kai ūkio subjekto užimama rinkos dalis sudaro ne mažiau kaip 40 procentų, arba, kai 2 ar 3 ūkio subjektų, kuriems tenka didžiausios atitinkamos rinkos dalys, užimama rinkos dalis kartu sudaro ne mažiau kaip 70 procentų (Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo pakeitimo įstatymas, 2012). Be to, tas pats ūkio subjektas gali valdyti ir televizijos, ir radijo kanalus, ir spaudos, ir interneto žiniasklaidos priemones (tarprūšinė žiniasklaidos koncentracija neribojama). Nepakankamas žiniasklaidos nuosavybės koncentracijos ir užimamos rinkos dalies ribojimas sudaro palankias sąlygas mažesniai žiniasklaidos sistemos subjektų konkurencingumui ir mažesniai žiniasklaidos pliuralizmui. Media Pluralism Monitor (2015) duomenimis, dėl didelės žiniasklaidos koncentracijos Lietuvoje yra aukšta žiniasklaidos rinkos pliuralizmo rizika.

Žiniasklaidos organizacijų nuosavybės skaidrumą teisiškai prižiūrėti yra įpareigotos LR TK ir Kultūros ministerija (Visuomenės informavimo įstatymas, 2016). LR TK kaupia, sistemina ir viešai skelbia informaciją apie transliuotojus, retransliuotojus, jų savininkus, vadovus. Tačiau, jeigu transliuotojų ir retransliuotojų savininkai yra juridiniai asmenys, jų nuosavybės valdytojai nėra nurodomi, t. y. nepateikiami patronuojančių organizacijų pagrindiniai savininkai. Duomenis apie periodinės spaudos ir interneto žiniasklaidos priemonių nuosavybės valdytojus ir vadovus kaupia, sistemina ir viešai skelbia Kultūros ministerija. Tačiau ne visos žiniasklaidos organizacijos pateikia įstatyme nurodytus duomenis apie nuosavybės valdytojus bei jų turtines sąsajas su kitais viešosios informacijos rengėjais, skleidėjais ir savininkais. Be to, kaip ir transliuotojų atveju, dažnai nėra nurodomi juridinių asmenų (žiniasklaidos organizacijų steigėjų) nuosavybės valdytojai (Jastramskis, 2014).

Nors įstatymas nustato, kad viešosios informacijos rengėjas privalo turėti vidaus tvarkos taisykles ir (ar) vidaus etikos kodeksą (Visuomenės informavimo įstatymas, 2016), dauguma Lietuvos redakcijų neturi parengę individualių etikos kodeksų bei jose nėra veikiančių etikos komisijų. Tik pavienės redakcijos viešai nurodo, kad savo darbe vadovaujasi organizacijos arba Visuomenės informavimo etikos kodeksu. Kadangi Lietuvos žiniasklaidos sistemos nuosavybės subjektų santykiai yra paviešinami tik iš dalies, darbo santykiai dalyje organizacijų nėra pakankamai skaidrūs bei daugumos redakcijų vidinės elgsenos taisyklės dažniausiai nėra suformuluotos, o tuo pačiu ir paviešintos, galima tvirtinti, jog žiniasklaidos organizacijų valdymo skaidrumas yra ribotas (Jastramskis, 2014). Tikėtina, kad situacija nuosavybės skaidrumo aspektu iš dalies keisis nuo 2017 m., kai įsigalios Administracinių nusižengimų kodekso (2015) 136 str., numatantis baudas juridinių

asmenų vadovams ar kitiems atsakingiems asmenims už periodinę spaudą ir interneto žiniasklaidą valdančių juridinių asmenų dalyvių duomenų viešo paskelbimo tvarkos pažeidimus.

Visuomenės informavimo įstatymas (2016) nustato, kad viešosios informacijos rengėjai, skleidėjai, žurnalistai ir leidėjai savo veikloje laikosi profesinės etikos normų, Lietuvos visuomenės informavimo etikos kodekso nuostatų (3 str.). Šio įstatymo 23 str. nustato, kad viešosios informacijos rengėjas privalo turėti vidaus tvarkos taisyklės ir (ar) vidaus etikos kodeksą, 41 str., kad žurnalistai turi laikytis žurnalistų profesinės etikos normų, o 43 str. apibrėžia Visuomenės informavimo etikos kodekso tvirtinimo tvarką. Be to, tuo pačiu teisės aktu nustatoma Visuomenės informavimo etikos asociacijos sudarymo tvarka (46 str.) ir Visuomenės informavimo etikos komisijos veiklos reglamentacija (46 (1) str.). Taip pat šis įstatymas įpareigoja, kad visuomenės informavimo priemonėse nuomonė turi būti skelbiama etiškai (2 str.) ir informacija turi būti renkama etiškais būdais (41 str.).

Kituose įstatymuose yra numatytos sankcijos žiniasklaidos organizacijoms, padariusioms profesinės etikos pažeidimus. Pridėtinės vertės mokesčio įstatymas (2016) numato, kad lengvatinis 9 procentų pridėtinės vertės mokesčio tarifas netaikomas profesinės etikos nesilaikantiems leidiniams. Taip pat tarp kitų organizacijų ir žiniasklaidos organizacijos viešųjų pirkimų paraiška gali būti atmesta, jeigu ji yra padariusi profesinės etikos pažeidimą, kai nuo pripažinimo nesilaikančios profesinės etikos normų momento praėjo mažiau kaip vieni metai (Viešųjų pirkimų įstatymas, 2016, 33 str.).

Teisinis etikos reglamentavimas ir institucionalizavimas, Lietuvoje veikiantis 20 metų, yra tam tikras priedėlis ir dubliavimas žiniasklaidos priežiūros veiklos, kurią atlieka Inspektorius ir LR TK. Tai nevykusi Švedijos žiniasklaidos savitvarkos modelio (Spaudos ombudsmeno ir Spaudos tarybos), kuris nėra inkorporuotas į teisinę sistemą, adaptacija Lietuvoje, neišsprendžianti viešosios komunikacijos neetiškumo problemos bei nemotyvuojanti žiniasklaidos subjektų kurti realios savitvarkos sistemos, nepriklausančios nuo teisinio reguliavimo.

Apibendrinant galima teigti, kad teisinė bazė yra tobulintina siekiant užtikrinti visuomenės informavimo skaidrumą, viešumą, etiškumą ir pliuralizmą. Svarbiausios teisinės bazės tobulinimo kryptys: viešosios komunikacijos dekriminalizavimas, dominavimo rinkoje ribojimų keitimas ir žiniasklaidos priežiūros sistemos reforma.

1.4. Finansinė ir mokestinė žiniasklaidos aplinka

Žiniasklaidos reklamos rinka 2015 m. sudarė 101,1 mln. eurų (TNS, 2016). Tai 55,9 mln. arba 35,6 proc. mažiau nei 2008 m., kai buvo pasiekta 157 mln. eurų suma (TNS, 2009). Palyginti su

2009 m. rezultatu, kada Lietuvos ekonomika patyrė skaudžias pasaulinės finansų krizės pasekmes ir reklamos rinka sumažėjo 39,2 proc. (TNS, 2010), per šešerius metus reklamos rinka padidėjo tik 3,6 procentinio punkto, nors Lietuvos bendrasis vidaus produktas jau 2012 m. buvo didesnis nei 2008 m. ir nuosekliai didėjo kiekvienais metais 2013–2015 m. laikotarpiu (Lietuvos statistikos departamentas, 2016). Tokį reklamos rinkos sumažėjimą ir neatsigavimą praėjus finansinei krizei lėmė viešosios komunikacijos (auditorijos) ir reklamos rinkos struktūros pokyčiai globaliu mastu. Daugelis Lietuvoje veikiančių ūkio subjektų savo reklamos biudžetus planuoja, įtraukdami interneto paieškos ir socialinių tinklų platformas (*Google, Facebook, Youtube* ir kt.), taip mažindami Lietuvos viešosios informacijos rengėjų (skleidėjų) galimybes gauti pajamų iš reklamos.

Nuo 2009 m. Seimas panaikino 5 proc. PVM lengvatas laikraščiams ir žurnalams, kuriems pradėtas taikyti standartinis 19 proc. PVM tarifas (nuo 2010 m. – 21 proc.). Padidintas, bet dar lengvatinis, 9 proc. PVM tarifas pradėtas taikyti knygoms, taip pat ir neperiodiniams informaciniams leidiniams (Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 2, 19, 51, 56, 58, 91, 125(1) straipsnių pakeitimo ir 125(1) straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymas, 2008; Jastramskis, 2013). Tokiu būdu iš periodinės spaudos leidėjų buvo atimta keliolika procentų laikraščių ir žurnalų pardavimų pajamų.

Lengvatinis PVM tarifas periodinei spaudai, kaip ir kitoms prekėms bei paslaugoms, buvo panaikintas dėl to, kad Penkioliktosios Vyriausybės, suformuotos po Seimo rinkimų 2008 m. pabaigoje, veiklos programoje kaip viena iš ekonominės krizės įveikimo plano priemonių buvo numatyta iki 19 procentų padidinti standartinį PVM tarifą, kartu panaikinant taikomus lengvatinius PVM tarifus. Tačiau tos pačios kadencijos (2008–2012 m.) Seimas, panaikinęs PVM lengvatas periodinei spaudai, 2012 m. buvo priverstas grįžti prie esminio šio klausimo svarstymo, nes PVM lengvatų taikymo periodinei spaudai ir kitoms prekėms bei paslaugoms įstatymo pakeitimo projektą pateikė Prezidentė.

Priimta nauja Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo pataisa nuo 2013 m. lengvatinį 9 proc. PVM tarifą nustatė laikraščiams, žurnalams ir kitiems periodiniams leidiniams, išskyrus erotinio ir (ar) smurtinio pobūdžio arba profesinės etikos nesilaikančius leidinius bei spausdintą produkciją, kurioje mokama reklama sudaro daugiau kaip 4/5 viso leidinio ploto (Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 19 straipsnio papildymo ir pakeitimo įstatymas, 2012; Jastramskis, 2013). Vis dėlto periodinei spaudai nebuvo suteikta 5 proc. PVM lengvata, kuri galiojo iki 2009 m., ir šio žiniasklaidos sektoriaus organizacijos neteko (netenka) dalies ekonominio pajėgumo. Dar vienas, kol kas nepanaudotas PVM lengvatos taikymo rezervas, yra elektroninio žiniasklaidos turinio pardavimai.

Nuo 2009 m. įvestos socialinio draudimo įmokos, skaičiuojamos nuo autorinių atlyginimų, lėmė žiniasklaidos organizacijų ir darbuotojų pajamų drastišką sumažėjimą. Žurnalistika buvo viena iš penkių profesijų, kurių atstovai prarado didžiausią pajamų dalį – apie 25 proc. (Veidas.lt, 2012). Vidutinės žurnalistų pajamos palyginti su šalies vidutiniu darbo užmokesčiu 2010 m. buvo mažesnės 15,5 proc., o 2014 m. – 11,1 proc. (Lietuvos statistikos departamentas, 2015; Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba, 2015). Be to, minėtas finansinės politikos sprendimas (dėl socialinio draudimo įmokų) paskatino žiniasklaidos darbdavius plėtoti santykius su žurnalistais ir kitų profesijų atstovais vadovaujantis Valstybinės mokesčių inspekcijos (VMI) išduodamomis individualios veiklos pažymomis. Nors tokia veiklos forma nesuteikia socialinio draudimo ligos, nedarbo ir nelaimingo atsitikimo darbe atvejais, jos paplitimas labai padidėjo – 2010–2014 m. laikotarpiu (palyginti su 2009 m.) fotografų, dirbančių su VMI individualios veiklos pažymomis, padidėjo 5,1 karto, o audiovizualinės raiškos sektoriuje dirbančių su tokiomis pažymomis asmenų padidėjo net 18,4 karto (Jastramskis, 2016).

Nepaisant to, kad minėti politiniai sprendimai dėl PVM ir socialinio draudimo įmokų didinimo, neigiamai ekonomiškai paveikė daugelį žiniasklaidos organizacijų, yra toliau plečiamas audiovizualinę žiniasklaidos veiklą plėtojančių subjektų apmokestinimas. 2015 m. priėmus Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimus, detalizuojančius audiovizualinės žiniasklaidos veiklos reglamentavimą, LR TK deklaravę audiovizualinę veiklą internete žiniasklaidos organizacijos (kurioms nereikalingos transliavimo licencijos) turi mokėti metines įmokas ir 0,6 procento pajamų įmokas, kurios skiriamos žiniasklaidos reguliavimo institucijų išlaikymui. Šias specifines įmokų rūšis būtų racionalu susieti su teikiama paslauga, tai yra apmokestinti tik tuos subjektus, kurie savo veiklai plėtoti naudoja valstybės išteklius – transliavimo dažnius.

Verta pabrėžti, kad mokesstinė ir finansinė aplinka Lietuvos viešosios informacijos rengėjams (skleidėjams) yra nepalanki. Tai lemia ir aptarti Lietuvos institucijų politiniai sprendimai žiniasklaidos subjektų atžvilgiu, ir sudėtingos konkurencinės sąlygos vietinėje reklamos rinkoje veikiant globalioms paieškos ir dalijimosi platformų (socialinių tinklų) korporacijoms. Be to, galima teigti, kad informacijos vartotojams turint privalumą nemokamai naudotis šiuolaikine viešosios komunikacijos pasiūla, egzistuoja iš dalies nepakankamos galimybės gauti kokybišką žiniasklaidos turinį apie Lietuvos politinį, ekonominį, socialinį ir kultūrinį gyvenimą dėl palyginti riboto daugelio Lietuvos žiniasklaidos organizacijų finansinio pajėgumo.

1.5. Tiesioginė valstybės parama žiniasklaidai

Nuo 1997 m. valstybės finansinė parama viešosios informacijos rengėjams yra teikiama per Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondą (SRTRF), o į SRTRF lėšas iš valstybės biudžeto kasmet skiria Seimas. Valstybė remia viešosios informacijos rengėjų kultūrinius, visuomenės informavimo saugumo, medijų raštingumo ugdymo ir šviečiamuosius projektus (Visuomenės informavimo įstatymas, 2016). 2015 ir 2016 m. valstybės biudžete SRTRF skirta po 2,7 mln. eurų (2015 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas, 2014; 2016 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas, 2015). Pati didžiausia suma per du dešimtmečius (kiek veikia šis fondas) buvo skirta 2009 m. – 3,4 mln. eurų (Jastramskis, 2016), kai SRTRF paskirstė papildomai gautus 0,9 mln. eurų iš dalies kompensuoti regioninių ir vietinių laikraščių leidėjų nuostolius, patirtus dėl PVM lengvatos periodinei spaudai panaikinimo (Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo 2009 metų veiklos ataskaita, 2010).

Kita valstybės biudžeto lėšų dalis tenka Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos (LRT) finansavimui. Iki 2015 LRT, gaudama biudžetinį finansavimą, taip pat dalyvavo televizijos ir radijo reklamos rinkose. Nuo 2015 m. padidinus LRT finansavimą iš biudžeto, kurį sudaro užpraeitų metų faktiškai gautų 1,5 procento valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų pajamų iš gyventojų pajamų mokesčio ir 1,3 procento iš akcizo pajamų, LRT taip pat turi teisę gauti pajamų už programų pardavimą, rėmimo pranešimus, leidybą, taip pat iš paramos ir pajamų, gautų iš komercinės ir ūkinės veiklos (Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymas, 2015). 2005–2015 m. laikotarpyje didžiausios LRT pajamos buvo 2008 m. – 26,4 mln. eurų, per dvejus metus (2009–2010 m.) sumažėjo iki 17,3 mln. eurų, o 2011–2014 m. didėjo iki 22,2 mln. eurų. Pakeitus LRT finansavimo modelį nuo 2015 m. valstybės biudžete buvo suplanuotas 30 mln. eurų LRT finansavimas (Jastramskis, 2016). Tačiau 2015 m. LRT veiklos rezultatų ataskaita rodo, kad pagrindinės veiklos pajamos 2015 m. buvo 24,8 mln. eurų (iš jų valstybės biudžeto finansavimas – 22,5 mln. eurų) (LRT 2015 m. finansinių ataskaitų rinkinys, 2016).

Valstybės biudžetinės paramos žiniasklaidai organizavimo modelio efektyvumą galima vertinti teigiamai dėl to, kad lėšų vadyba yra atskirta nuo tiesioginės valstybės institucijų įtakos. Tačiau šios paramos žiniasklaidai finansinis efektyvumas yra menkas. SRTRF lėšos, paskirstomos žiniasklaidos organizacijų projektams, tesudaro kelis procentus palyginti su žiniasklaidos pajamomis iš reklamos, pavyzdžiui 2015 m. – 2,7 proc. (TNS, 2016; 2015 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas, 2014), kurios, kaip minėta 1.4 poskyryje, 2015 m. buvo mažesnės 55,9 mln. (35,6 proc.) nei 2008 m. Europos transliuotojų sąjungos

duomenimis (European Broadcasting Union, 2014), Lietuva 2013 m. užėmė paskutinę vietą tarp Europos Sąjungos (ES) valstybių pagal tai, kokia BVP procentinė dalis tenka visuomeninio transliuotojo finansavimui (Lietuvoje – 0,07 proc., ES vidurkis – 0,2 proc.).

Kadangi LRT finansavimas yra susietas su renkamais mokesčiais į valstybės biudžetą ir savivaldybių biudžetus, tikėtina, kad jis didės, augant ekonomikai ir gerėjant mokesčių surinkimui į minėtus biudžetus. Tačiau norint siekti iš dalies kokybiškesnės komercinės žiniasklaidos turinio, reiktų SRTRF projektų finansavimą didinti tiek, kad jis kompensuotų ženkliai dalį prarastų nuo 2008 m. žiniasklaidos pajamų iš reklamos, tuo pačiu siūlytina finansavimo didinimą susieti su papildomu SRTRF finansuojamų programų įvedimu ir efektyvesne projektų įgyvendinimo stebėseną bei kontrole.

1.6. Visuomenės informavimo politikos rizikos

Visuomenės informavimo politika, kaip savarankiškas programinis vienetas arba kultūros politikos dalis, nėra formuluojama Vyriausybės programose, kuriose galima aptikti tik VIP elementų įvairiuose skyriuose. Šešioliktosios Vyriausybės programos „Ekonomikos skatinimo“ skyriaus „Mokesčių politikos“ poskyryje įsipareigojama taikyti lengvatinį PVM tarifą knygoms, laikraščiams ir kitiems periodiniams leidiniams, „Transporto“ skyriuje teigiama, kad ypatingas dėmesys bus skiriamas per visuomenės informavimo priemones vykdomai švietėjiškai veiklai eismo saugumo srityje, „Kovos su korupcija“ skyriuje deklaruojama, kad tarp kitų subjektų kovai su korupcija bus telkiamos ir visuomenės informavimo priemonės, ir „Krašto gynybos ir nacionalinio saugumo“ skyriuje nurodoma, kad dėl grėsmių nacionaliniam saugumui ypatingas dėmesys bus kreipiamas „į naujausius įtakos viešajai erdvei ir politikai būdus – per informacines technologijas, įvairių nuosavybės formų žiniasklaidą ir kultūrą.“ Šios programos „Kultūros politikos“ skyriuje apie visuomenės informavimo dalykus neužsimenama (Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas Nr. XII-51, 2012). Kai Vyriausybės programoje nėra formuluojamos aiškios VIP strateginės kryptys ir jų tikslai, galima rizika, kad VIP bus reaktyvi.

Dėl žiniasklaidos verslo organizacijų ir jų asociacijų įtakos politikos formavimui yra rizika, kad VIP gali labiau tarnauti žiniasklaidos verslo interesams nei viešajam interesui. Be to, šioje viešosios politikos srityje asocijuoto verslo įtakos rizika didesnė dėl žiniasklaidos organizacijų valdomos viešumo galios, kuri gali būti panaudojama ne vien atitinkamam politinių problemų, bet ir atitinkamų politikų įrėminimui žiniasklaidoje. Taip pat viešumo galios aspektu susijusi rizika, kad institucijos (politikai), siekdami palankesnio pateikimo žiniasklaidoje, gali būti linkę siūlyti (priimti) žiniasklaidos verslui palankesnius sprendimo variantus.

1.2. poskyryje aptarta VIP funkcijų nesuderinamumas ir išskaidymas teisinėje ir institucinėje aplinkoje sąlygoja VIP nenuoseklaus formavimo ir koordinavimo riziką, o palyginti nedideli VIP sričiai skiriami asignavimai sudaro priemonių nepakankamumo riziką siekiant VIP tikslo.

1.7. Žiniasklaidos įtaka visuomenės informavimo politikai

Viešosios informacijos rengėjai (skleidėjai) ir jų asociacijos aktyviai dalyvauja VIP darbotvarkės sudaryme ir formuojant (koordinuojant) bei įgyvendinant VIP. Jų atstovai dalyvauja valstybės institucijų sudaromų darbo grupių, kurių tikslas teikti pasiūlymus teisės aktų projektams arba rengti teisės aktų projektus, veikloje. Viešosios informacijos rengėjai (skleidėjai) samdo lobistus, užsakydami vykdyti lobistinę veiklą dėl jiems svarbių teisės aktų ar teisės aktų projektų. 2015 m. AB „TEOLTA“ užsakymu buvo vykdoma lobistinė veikla dėl Visuomenės informavimo įstatymo ir Lietuvos radijo ir televizijos komisijos sprendimo dėl licencijos sąlygų pakeitimo, 2014 m. – dėl Visuomenės informavimo įstatymo ir Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo. 2014 m. Lietuvos kabelinės televizijos asociacija buvo lobistinės veiklos užsakovė dėl Visuomenės informavimo įstatymo projekto (Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, 2016).

Didžiausią vaidmenį ir įtaką visuomenės informavimo politikai įgyja tie viešosios informacijos rengėjai (skleidėjai), kurių atstovai dalyvaudami VIP formavime, sugeba pasiekti savo tikslus priimant sprendimus (teisės aktus) ir įteisinti savo atstovavimą tiesioginiame VIP įgyvendinime. Šiuo aspektu verta išskirti Interneto žiniasklaidos asociaciją, Lietuvos radijo ir televizijos asociaciją, Regioninių televizijų asociaciją, Lietuvos kabelinės televizijos asociaciją ir Nacionalinę rajonų ir miestų laikraščių leidėjų asociaciją, kurios sugebėjo pasiekti, kad Visuomenės informavimo įstatymu būtų reglamentuotas jų atstovų dalyvavimas Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo taryboje ir Visuomenės informavimo etikos asociacijoje (ir Visuomenės informavimo etikos komisijoje). Be to Visuomenės informavimo įstatyme (2016) numatyta, kad kandidatus į Žurnalistų etikos inspektorius Seimui siūlo organizacijos, kurios vienija viešosios informacijos rengėjus, skleidėjus ir žurnalistus ir kurių narių veiklai taikomos Lietuvos visuomenės informavimo etikos kodekso normos.

2. Kultūros ministerijos veikla

2013–2015 m. tarp Vyriausybės veiklos prioritetų nebuvo numatyta prioritetinių veiklos krypčių, susijusių su visuomenės informavimo politika, kurios paskirtis reguliuoti žiniasklaidos

sistemos struktūrą, viešosios informacijos rengimą ir skleidimą bei žiniasklaidos subjektų veiklą, tad tuo laikotarpiu VIP tarp prioritetų nebuvo išskyrusi ir Kultūros ministerija. Kultūros ministerijos 2015 m. veiklos ataskaitoje (Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, 2016) pateikta, kad strateginio veiklos plano tikslui (užtikrinti informacijos prieinamumą visuomenei) įgyvendinti buvo parengta programa „Visuomenės informacinis aprūpinimas ir viešosios informacijos sklaida“. Vienas iš šios programos tikslų – kurti gyvybingą informacinę erdvę, skatinant visuomenės kritinį mąstymą ir atsakingą žiniasklaidą. Tam, kad būtų įgyvendinamas nustatytas tikslas buvo vykdoma Kultūros tarybos finansuojama speciali priemonė „Įgyvendinti visuomenės informavimo priemonių naudojimo raštingumo ugdymo skatinimo priemonės, siekiant didinti visuomenės gebėjimus kritiškai vertinti ir analizuoti informaciją“, pagal kurią buvo finansuojami 26 projektai, iš viso skirta 86 886 eurų (Lietuvos kultūros taryba, 2015). Taip pat įgyvendinant minėtą tikslą, ataskaitoje konstatuojama, kad buvo rengiami Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimai dėl audiovizualinės žiniasklaidos reglamentavimo ir kad „Kultūros ministerija aktyviai dalyvauja Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvos (2010/13/ES) peržiūros proceso iniciavime ir Europos Komisijai siūlo suformuluoti aiškius kriterijus audiovizualinių paslaugų teikėjų jurisdikcijai numatyti, išplėsti pagrindus riboti laisvą televizijos programų priėmimą, skatinti žiniasklaidos raštingumą Europos Sąjungoje.“

2016 m. tarp Vyriausybės veiklos prioriteto „Europos Sąjungos, užsienio politikos ir šalies gynybos ir saugumo stiprinimas“ prioritetinių veiklos krypčių buvo numatytas informacinio ir kibernetinio saugumo didinimas ir vienas iš svarbiausių šios krypties darbų – nustatyti ilgalaikes strategines kryptis pilietiškai atsakingai žiniasklaidai skatinti ir visuomenės medijoms bei informaciniam raštingumui ugdyti (atsakinga institucija – Kultūros ministerija) (Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1087, 2015). Plėtojant Vyriausybės numatomą prioritetinę veiklą, Kultūros ministerijos 2016–2018 metų strateginiame veiklos plane (2016) tarp veiklos prioritetų yra numatytas visuomenės informacinio ir medijų raštingumo gerinimas, kurį įgyvendinant yra suplanuoti šie svarbiausi darbai:

- 1) nustatyti ilgalaikes strategines kryptis pilietiškai atsakingai žiniasklaidai skatinti ir visuomenės medijoms bei informaciniam raštingumui ugdyti;
- 2) atlikti visuomenės nuomonės tyrimą, skirtą medijų ir informacinio raštingumo pokyčiui įvertinti;
- 3) įgyvendinti priemones, skirtas gerinti visuomenės kritinio mąstymo kompetencijas ir gebėjimus analizuoti žiniasklaidos procesus.

Kultūros ministerijos 2016–2018 metų strateginiame veiklos plane (2016) taip pat numatyta veiklos efektyvumo didinimo kryptis, susijusi su VIP, tai yra, įgyvendinant Pridėtinės

vertės mokesčio įstatymo 19 straipsnio 3 dalį, numatoma pradėti vykdyti PVM lengvatų knygoms ir neperiodiniams informaciniams leidiniams bei laikraščiams, žurnalams ir kitiems periodiniams leidiniams teisinio reguliavimo stebėseną.

Kultūros ministerijos 2016–2018 metų strateginio veiklos plano (2016) programos „Visuomenės informacinis aprūpinimas ir viešosios informacijos sklaida“ 3 tikslui (kurti gyvybingą informacinę erdvę, skatinant visuomenės kritinį mąstymą ir atsakingą žiniasklaidą) pasiekti yra iškeltas uždavinys – užtikrinti visuomenės informavimo politikos įgyvendinimo efektyvumą ir veiksmingumą. Šio uždavinio įgyvendinimui skirta priemonė – tobulinti visuomenės informavimo srities teisinį reglamentavimą, įgyvendinti atsakingos žiniasklaidos skatinimo iniciatyvas. Tam kiekvienais metais (2016–2018) skiriami asignavimai – po 21 tūkst. eurų. Nurodytai priemonei vykdyti Kultūros ministerijos 2016-ųjų metų veiklos plane (Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakymas Nr. IV-521, 2016) yra suplanuoti devyni veiksmai:

1) nustatyti ilgalaikes strategines kryptis pilietiškai atsakingos žiniasklaidos skatinimui bei visuomenės medijų bei informacinio raštingumo ugdymui;

2) atlikti VIP vertinimą;

3) rinkti, sisteminti ir skelbti informaciją apie informacinės visuomenės informavimo priemones ir jų dalyvius;

4) rinkti, sisteminti ir skelbti informaciją apie laikraščių ir žurnalų vidutinį tiražą;

5) parengti tvarkos aprašo pakeitimo projektą dėl metinės įmokos už radijo ir audiovizualinę veiklą dydžio nustatymo;

6) svarstyti paraiškas dėl metinės įmokos už transliavimo ir retransliavimo licenciją dydžio nustatymo ir rengti reikiamus dokumentus;

7) parengti valstybinės paramos projektams pagal SRTRF pateiktas paraiškas bendrųjų konkursų nuostatų pakeitimo projektą;

8) organizuoti konferenciją ir seminarą visuomenės informavimo klausimais;

9) dalyvauti Europos Komisijos žiniasklaidos raštingumo ekspertų darbo grupės bei Europos Tarybos Audiovizualinių klausimų darbo grupės posėdžiuose.

Kultūros ministerijos 2016–2018 metų strateginio veiklos plano (2016) programos „Kultūros rėmimo fondas“ tikslo (skatinti kultūros ir meno plėtrą bei sklaidą) uždaviniui (užtikrinti kultūros programų įgyvendinimą) vykdyti numatyta viena iš priemonių – įgyvendinti visuomenės informavimo priemonių naudojimo raštingumo ugdymo skatinimo priemonės, siekiant didinti visuomenės gebėjimus kritiškai vertinti ir analizuoti informaciją (kiekvienais metais skiriama po 100 tūkst. eurų). Ta pati priemonė (vertinimo kriterijus – asmenų, dalyvavusių žiniasklaidos raštingumo ir kritinio mąstymo skatinimo iniciatyvose, skaičius, iš viso – 800) nurodyta ir Kultūros ministerijos

2016-ųjų metų veiklos plane, kuriame taip pat nurodoma, kad siekiant 5 tikslo (sudaryti sąlygas efektyviam kultūros politikos formavimui ir jos įgyvendinimui) ir įgyvendinant uždavinį – siekti efektyvaus kultūros politikos įgyvendinimo, numatyta priemonė – atlikti kultūros srities tyrimus ir vertinimus, kurios vienas iš veikslių yra atlikti visuomenės informavimo priemonių naudojimo raštingumo pokyčio tyrimą.

Vertinant Kultūros ministerijos strateginius įsipareigojimus, numatomas priemonės ir veiksmus, galima teigti, kad Kultūros ministerijos veikla formaliai yra pakankama formuojant (koordinuojant) ir įgyvendinant visuomenės informavimo politiką bei jos priemones (iniciatyvos) yra pagrįstos, tikslingos, rezultatyvios ir efektyvios, tačiau verta išskirti šiuos problemiškus dalykus: dėl tikslų ir uždavinių vertinimo kriterijų, dėl medių raštingumo ugdymo, kaip strateginės krypties, ir dėl efektyvesnio dalyvavimo teisėkūros procese. Taip pat svarbu aptarti iššūkius, kurie kyla dėl VIP formavimo (koordinavimo) rengiant (priimant) įstatymo pakeitimus, susijusius su audiovizualine politika.

Kultūros ministerijos 2015 m. veiklos ataskaitoje (Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, 2016) pateikiant programos „Visuomenės informacinis aprūpinimas ir viešosios informacijos sklaida“ įgyvendinimo rezultatus nurodoma, kad 3 tikslo „Kurti gyvybingą informacinę erdvę, skatinant visuomenės kritinį mąstymą ir atsakingą žiniasklaidą“ vertinimo kriterijus yra laikraščių ir žurnalų tiražo skaičiaus didėjimas, lyginant su praėjusiais metais (procentai). Kultūros ministerijos 2016–2018 metų strateginiame veiklos plane (2016) identiško tikslo pasirinktas analogiškas vertinimo kriterijus – laikraščių ir žurnalų tiražo skaičiaus pokytis (procentai). Šis kriterijus netinkamas dėl to, kad parodo tik vienos rūšies žiniasklaidos, tai yra, periodinės spaudos, kiekybinį pokytį, kuris gali reprezentuoti tik dalies auditorijos žiniasklaidos vartojimo įpročių kaitą. Be to, nuo 2009 metų iš esmės pasikeitus žiniasklaidos rinkos struktūrai laikraščių (iš dalies ir žurnalų) auditorija nuolat mažėja. Kita vertus, yra gana sudėtinga panašaus pobūdžio kriterijumi įvertinti Kultūros ministerijos keliamo strateginio tikslo įgyvendinimą, nes žiniasklaidos auditorijos pasiekiamumui įtaką daro daug nepriklausomų kintamųjų.

Kaip teigiama Kultūros ministerijos 2016–2018 metų strateginiame veiklos plane (2016), siekiant užtikrinti visuomenės informavimo politikos įgyvendinimo efektyvumą ir veiksmingumą, Kultūros ministerija 2013 m. pabaigoje inicijavo žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo tyrimą, kurį atlikus turėjo būti pateiktos rekomendacijos dėl pilietiškai atsakingos ir etiškos (socialiai atsakingos) žiniasklaidos skatinimo priemonių. Šis tyrimas buvo inicijuotas tuo metu, kai Lietuvos politinėje dienotvarkėje buvo aktualizuotas klausimas dėl Rusijos kanalų skleidžiamos propagandos ir dezinformacijos mūsų šalies auditorijai. Atlikusi tyrimą darbo grupė rekomendavo įtraukti į žiniasklaidos raštingumo proceso plėtrą visų lygių žiniasklaidos atstovus, tai yra tuos subjektus, kurių

vienokią ar kitokią elgseną skatinti yra kuriama visuomenės informavimo politika. Ši rekomendacija yra įgyvendinama per SRTRF finansuojamus medijų raštingumo projektus (ir iš dalies per Kultūros tarybos remiamus projektus, kuriuos vykdo žiniasklaidos organizacijos). Kita pateikta rekomendacija pasiūlė Lietuvoje diegti žiniasklaidos raštingumo ugdymo sistemą, ji įgyvendinama per Kultūros tarybos remiamus projektus, kuriuos vykdo bibliotekos, visuomeninės organizacijos ir kiti projektinės veiklos iniciatoriai. Tiesioginį auditorijos ugdymą skatinančią rekomendaciją ir ją įgyvendinančią programą galima apibūdinti kaip veiklą, kuri plėtojama Švietimo ir mokslo ministerijos kompetencijai priklausančioje srityje.

Nors Kultūros ministerijos 2016-ųjų metų veiklos plane (Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakymas Nr. IV-521, 2016) tarp teisėkūros iniciatyvų nebuvo numatyta įstatymų projektų rengimo, Seime nuo 2016 m. pradžios įregistruoti Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimų projektai, kuriuos rengė Kultūros ministerija (Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 47, 48 ir 50 straipsnių pakeitimo įstatymas; Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 45 straipsnio pakeitimo įstatymas). Be to, 2016 m. Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimus inicijavo Ūkio ministerija (Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2 ir 39 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas, Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 22, 31 ir 33 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas) ir Energetikos ministerija (Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 31 ir 48 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas) (daugiau informacijos – www.lrs.lt, teisės aktų, projektų ir susijusių dokumentų paieška). Tai rodo tam tikrą Kultūros ministerijos veiklos plano ir veiklos neatitikimą bei dermės (koordinavimo) trūkumą VIP srityje tarp ministerijų, tai yra Vyriausybės lygmenyje.

Vertinant, ar Kultūros ministerijos veikla formuojant (koordinuojant) visuomenės informavimo politiką yra pakankama, išsamiau pateikiamas vienos iš svarbiausių VIP sričių – audiovizualinės žiniasklaidos reguliavimo – teisėkūros proceso nagrinėjimo atvejis. Kultūros ministerijos 2014 m. veiklos ataskaitoje (Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, 2015), pateiktoje 2015 m. kovo 3 d. teigiama, kad „dėl susiklosčiusios geopolitinės situacijos, informacinio karo aplinkos ir nuolat pasikartojančių priešiškos Lietuvos valstybei propagandos atvejų, atsižvelgdama į Lietuvos valstybės informacinės erdvės saugumo siekį ir pastangas efektyviau kontroliuoti transliuojamų ir retransliuojamų programų turinį, kultūros ministro sudaryta tarpžinybinė darbo grupė parengė Visuomenės informavimo įstatymo 2, 31, 32, 33, 34, 34¹, 39 ir 48 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projektą, kurį Vyriausybei ir Seimui planuojama pateikti 2015 m. I ketvirtį.“ Kultūros ministro 2014 m. lapkričio 17 d. įsakymu Nr. IV-817 sudarytai tarpžinybinei darbo grupei buvo pavesta parengti Visuomenės informavimo įstatymo projektą, atsižvelgiant į kultūros ministro

dar 2014 m. liepos 4 d. įsakymu Nr. 537 sudarytos tarpžinybinės darbo grupės pasiūlymus dėl šio įstatymo keitimo (Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijos teikimas Nr. S2-601, 2015).

Tačiau minėtas Visuomenės informavimo įstatymo 2, 31, 32, 33, 34, 34¹, 39 ir 48 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas Seimui nebuvo pateiktas. Tuo metu valstybės institucijose jau buvo svarstomas kitas analogišką tikslą numatytas įgyvendinti konkuruojantis įstatymo projektas, kuris 2014 m. gruodžio 12 d. Prezidento dekretu buvo pateiktas svarstyti Seimui – Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2, 19, 22, 27, 31, 32, 33, 34, 34(1), 47, 48 straipsnių pakeitimo ir 40-2 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projektas (toliau – Įstatymo Nr. I-1418 projektas) (Lietuvos Respublikos Prezidento dekretas Nr. 1K-174, 2014). Įstatymo Nr. I-1418 projektas 2015 m. sausio 21 d. Seimo valdybos sprendimu buvo pateiktas Vyriausybei, prašant pateikti išvadas (Lietuvos Respublikos Seimo valdybos sprendimas Nr. SV-S-905, 2015). 2015 m. sausio 27 d. Vyriausybė pavedė Kultūros ministerijai parengti įstatymo išvadą (Vyriausybės nutarimo projektą). 2015 m. kovo 9 d. Kultūros ministerija šią išvadą (nutarimo projektą Vyriausybei) pateikė. Nutarimo projektas dar buvo teiktas derinti Teisingumo ministerijai. Kultūros ministerijos teikime Nr. S2-601 (2015) teigiama, kad pasiūlymai ir pastabos, tikslinančios Įstatymo Nr. I-1418 projektą, buvo parengtos minėto kultūros ministro 2014 m. lapkričio 17 d. įsakymu sudarytos darbo grupės parengto įstatymo projekto, nepateikto Seimui, pagrindu. Vyriausybės nutarimu dėl Įstatymo Nr. I-1418 projekto (Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 255, 2015) iš esmės pritarta šio įstatymo pakeitimams, bet tikslintos kai kurios nuostatos ir primintas Kultūros ministerijos, kaip VIP įgyvendinimo koordinatoriaus, vaidmuo, tai yra nurodyta, kad ministerija turi reglamentuoti LRTK darbo taisykles (o ne pati LRTK, kaip buvo numatyta projekte).

Nagrinėjamas audiovizualinės žiniasklaidos reguliavimo teisėkūros atvejis parodo, kad Kultūros ministerija formaliai atliko VIP koordinuotojo vaidmenį. Kita vertus, tai galėjo lemti, kad įstatymo iniciatorius buvo Prezidentas ir todėl Seimo valdyba įstatymo projektą perdavė svarstyti Vyriausybei. Tačiau šiuo svarbaus Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo atveju VIP pagrindinis formuotojas buvo Prezidento institucija. Tai rodo padidintą pagrindinių valstybės institucijų konkurenciją VIP srityje, kuri nesuteikia garantijų dėl geresnio politikos formavimo (koordinavimo) efektyvumo ir kokybės.

Nors Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2, 19, 22, 27, 31, 32, 33, 34, 34(1), 47, 48 straipsnių pakeitimo ir 40-2 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymas įsigaliojo nuo 2015 spalio 1 d. ir esmingai pakeitė bei sugriežtino audiovizualinės žiniasklaidos reguliavimą, Seime 2016 m. rugsėjo 28 d. registruotas Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo projektas (inicijuojantis dar didesnius audiovizualinės žiniasklaidos veiklos ribojimus), kurio aiškinamajame rašte nurodoma, kad šį įstatymo projektą, atsižvelgdama į praktines galiojančio Visuomenės

informavimo įstatymo problemas, parengė Lietuvos radijo ir televizijos komisija (Aiškinamas raštas Nr. XIIP-4754, 2016), tai yra institucija, kuriai formuoti audiovizualinę politiką leidžia įstatymas. Šis teisėkūros veiksmas atliktas, neįtraukiant Kultūros ministerijos. Tai rodo, kad galiojanti Visuomenės informavimo nuostata, suteikianti LR TK VIP formuotojo vaidmenį, sudaro galimybes tam tikrais atvejais eliminuoti Vyriausybės įgaliotą instituciją (Kultūros ministeriją) iš VIP formavimo ir sprendimų priėmimo proceso. Todėl Kultūros ministerijos veiklos formuojant (koordinuojant) visuomenės informavimo politiką dalinį nepakankamumą lemia politinė konkurencija su kitomis valstybės ir žiniasklaidos reguliavimo institucijomis.

Apibendrinat ir vertinant, kokių priemonių (iniciatyvų) trūksta, o kokių priemonių (iniciatyvų) reikėtų atsisakyti, galima teigti, kad reikėtų įvertinti Kultūros ministerijos plėtojamos veiklos tiesioginio ugdymo srityje pagrįstumą ir tikslingumą naudojamų išteklių aspektu ilgalaikėje perspektyvoje, tai yra, ar juos būtų strategiškai naudingiau nukreipti politikos, susijusios su žiniasklaidos subjektais, įgyvendinimui ir koordinavimui. Taip pat konstatuotina, kad trūksta Kultūros ministerijos teisėkūros iniciatyvų. Pirminė tokio pobūdžio priemonė (iniciatyva), padedanti įgyvendinti visuomenės informavimo politikos tikslus, turėtų siekti aiškiau reglamentuoti VIP dalyvių funkcijas. Dar viena labai svarbi priemonė (iniciatyva) turėtų būti skirta VIP koordinavimo tarp ministerijų (Vyriausybės lygmenyje) tobulinimui.

3. Visuomenės informavimo politikos plėtra

Kultūros ministerijos 2016–2018 metų strateginio veiklos plane (2016) VIP tikslas – kurti gyvybingą informacinę erdvę, skatinant visuomenės kritinį mąstymą ir atsakingą žiniasklaidą ir uždavinys – užtikrinti visuomenės informavimo politikos įgyvendinimo efektyvumą ir veiksmingumą – yra suformuluoti tinkamai. Siekiamas tikslas derina žiniasklaidos laisvės ir įvairovės (gyvybinga informacinė erdvė) principus ir žiniasklaidos atsakomybę prieš visuomenę. Keliamo uždavinio įgyvendinimui numatyta priemonė – tobulinti visuomenės informavimo srities teisinį reglamentavimą, įgyvendinti atsakingos žiniasklaidos skatinimo iniciatyvas – iš esmės pratęsia logiškai ir nuosekliai sukonstruotą tikslo, uždavinio ir priemonės sąrangą, nors apeliavimas vien į žiniasklaidos atsakomybę, neminint laisvės ir įvairovės (arba analogiškų sąvokų), leidžia susiaurinti konkrečiai planuojamų įgyvendinimo veiksmų sąrašą.

Kad būtų labiau užtikrinti visuomenės informavimo sektoriaus dalyvių poreikiai (didesnė veikimo laisvė ir ekonominis pajėgumas) ir informacijos vartotojų poreikiai (didesnė žiniasklaidos turinio įvairovė ir aukštesnė kokybė) reikėtų numatyti atitinkamas VIP teises priemones (veiksmus). Kaip išnagrinėta ir nustatyta 1.3. poskyryje, skatinant žiniasklaidos veikimo laisvę ir

pliuralizmą (taip pat kuriant gyvybingą informacinę erdvę), reikėtų inicijuoti viešosios komunikacijos dekriminalizavimo, dominavimo žiniasklaidos rinkose ribojimų keitimo ir žiniasklaidos priežiūros sistemos reformos priemonės (veiksmus). Kadangi vienas iš svarbių žiniasklaidos turinio kokybės, skatinančios visuomenės kritinį mąstymą, veiksnių yra žiniasklaidos ekonominis pajėgumas, vertėtų inicijuoti priemonės (veiksmus), kurie kurtų palankesnę finansinę ir mokestinę žiniasklaidos organizacijų aplinką. Taip pat, kaip analizuota 1.5. poskyryje, siekiant kokybiškesnio žiniasklaidos turinio, reiktų didinti SRTRF projektų finansavimą, įvedant naujas programas (pavyzdžiui, tiriamosios žurnalistikos).

Konstruojant visuomenės informavimo politiką, visuomenės informavimo sritys, kurioms reikėtų skirti daugiau dėmesio, yra vietinė žiniasklaida ir žiniasklaida, skirta tautinėms mažumoms. Tai dvi gana problemiškos sritys, nes šio pobūdžio žiniasklaida veikia nedidelėse rinkose, kuriose yra labai sudėtinga pasiekti ekonominį pajėgumą, galintį garantuoti bent santykinę žiniasklaidos laisvę ir įvairovę. Todėl valstybės dėmesys šioms sritims turėtų būti prioritetas. Vietinės žiniasklaidos atveju, tinkamos priemonės (veiksmai) modelis yra SRTRF teikiama finansinė parama žiniasklaidos organizacijų projektams, tačiau šios paramos apimtis turėtų būti ženkliai didinama. Žiniasklaidos, skirtos tautinių mažumų, kurios daugiausiai gyvena Pietryčių Lietuvoje, atveju situacija yra sudėtinga dėl Rusijos televizijos kanalų, skleidžiamų Lietuvos teritorijoje, užimtos rinkos. Laikini Rusijos televizijų kanalų ribojimai problemos iš esmės nesprendžia, juolab, kad interneto ir palydovinės televizijos plėtros laikmetyje analogiška televizijos produkcija iš užsienio nesunkiai pasiekia tikslinę auditoriją Lietuvoje. Norint šią situaciją keisti, reikia numatyti priemonę, kuri garantuotų finansavimą televizijos ir radijo kanalų, administruojamų Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos (tokios veiklos pavyzdžiai yra Latvijos nacionalinio radijo kanalas rusų kalba ir Estijos nacionalinės televizijos kanalas rusų kalba).

Kaip aptarta 2 skyriuje, strateginio VIP tikslo (kurti gyvybingą informacinę erdvę, skatinant visuomenės kritinį mąstymą ir atsakingą žiniasklaidą) vertinimo kriterijus – laikraščių ir žurnalų tiražo skaičiaus didėjimas, lyginant su praėjusiais metais (procentai) – nėra tinkamas. Gyvybingą informacinę erdvę ir žiniasklaidos įvairovės raišką galima būtų vertinti skaičiuojant žiniasklaidos rinkų koncentracijos pokyčius. Kitas gyvybingos informacinės erdvės kriterijus, sietinas su žiniasklaidos laisvės situacijos kaita, gali būti Lietuvos žiniasklaidos laisvės indeksas, kurį kiekvienais metais pagal atitinkamą metodologiją, vertinančią žiniasklaidos laisvės teisinius, politinius ir ekonominius veiksnius, nustato nevyriausybė organizacija „Freedom House“. Žiniasklaidos turinio kokybės (kuri turėtų skatinti visuomenės kritinį mąstymą) kaitos kiekybinis rodiklis galėtų būti SRTRF finansuojamų atitinkamų programų projektų pasiekiamumo pokytis (auditorijos dydžio kaita). Vertinant žiniasklaidos atsakingumą kriterijumi galėtų būti įstatymų ir

etikos normų pažeidimų, kuriuos padarė žiniasklaidos subjektai ir tai nustatė reguliavimo ir priežiūros institucijos, kiekis (išskyrus tuos atvejus, kai reguliavimo ir priežiūros institucijų sprendimus teismas pripažino negaliojančiais).

Pagrindinės institucijos, formuojančios (koordinuojančios) visuomenės informavimo politiką, yra Vyriausybė ir Seimas. Paskutiniaisiais metais didelį aktyvumą šioje srityje rodo ir Prezidento institucija. Kaip nagrinėta 2 skyriuje, bandant formuoti VIP dienotvarkę egzistuoja tam tikra konkurencija tarp pagrindinių valstybės institucijų (ir tarp ministerijų). Be to, formuojant VIP svarbų vaidmenį atlieka ir LR TK. VIP įgyvendinimo koordinavimą atlieka Kultūros ministerija, kuri taip pat vykdo kelias VIP įgyvendinimo funkcijas. Pagrindiniai VIP įgyvendintojai yra Inspektorius, LR TK ir SR TRF, taip pat – Kultūros taryba, Visuomenės informavimo etikos komisija, kurios veiklą institucionalizuoja Visuomenės informavimo įstatymas, iš dalies minėtinos Ryšių reguliavimo tarnyba, Vyriausioji rinkimų komisija.

Vertinant institucijų dalyvavimo būtinumą, siekiant užtikrinti tinkamą ir efektyvų visuomenės informavimo politikos formavimą (koordinavimą) ir įgyvendinimą, reiktų pabrėžti, kad 1) yra būtina diferencijuoti formavimo (koordinavimo) ir įgyvendinimo funkcijas taip, kad VIP formavimą (koordinavimą) atliekanti institucija (Kultūros ministerija) nevykdytų VIP įgyvendinimo funkcijos, o VIP įgyvendintojai neturėtų vykdyti formavimo funkcijos; 2) Kultūros ministerijos lyderystė VIP srityje, reglamentuota teisės aktais, turi būti įprasminta praktikoje Vyriausybės lygmenyje. Tokiu atveju būtų adekvatus atsakomybių už rezultatus formuojant (koordinuojant) ir įgyvendinant VIP pasiskirstymas.

4. Tarpinstitucinis bendradarbiavimas

Kultūros ministerija, formuodama, koordinuodama ir įgyvendindama VIP, bendradarbiauja su valstybės ir ne valstybės institucijomis bei įstaigomis, žiniasklaidos organizacijų ir jų asociacijų, žurnalistų profesinių organizacijų, akademinės bendruomenės atstovais, taip pat – su komunikacijos specialistais, visuomenės informavimo srities teisės aktų (projektų) lobistais ir kitais visuomenės veikėjais. Kultūros ministerijos 2016 m. organizuotos apskritojo stalo diskusijos ir kiti susitikimai su žiniasklaidos organizacijų (asociacijų), žiniasklaidos profesinių organizacijų, akademinės bendruomenės ir kitais visuomenės atstovais bei, atsižvelgiant į ekspertų rekomendacijas, parengtos visuomenės informavimo politikos gairės rodo, kad bendradarbiavimas yra gana intensyvus ir pakankamas, nereikalaujantis tam tikro skatinimo ar aktyvinimo. Aptariamą bendradarbiavimą vertinant schematiškai, Kultūros ministerijos ir suinteresuotų visuomenės

informavimo politika šalių bendradarbiavimas turėtų būti chronologiškai susijęs su strateginio VIP dokumentų rengimu ir jų įgyvendinimo etapais.

Tam tikrą formalųjį tarpinstitucinio bendradarbiavimo mastą parodo teisės aktais patvirtintos tarpinstitucinės veiklos programos, strategijos ir planai. Tarp keliolikos tokio pobūdžio veiklų (Kultūros objektų aktualizavimo 2014–2020 m. programa, Regionų kultūros plėtros 2012–2020 metų programa, Tautinių mažumų politikos plėtros iki 2015 metų strategija ir kt.), kuriose numatytos priemonės vykdytos (vykdomos) 2015 m. ir (arba) 2016 m. ir kurios yra koordinuojamos Kultūros ministerijos, nėra nė vienos programos, strategijos ir plano, tiesiogiai susijusių su Visuomenės informavimo politika. Tad galima teigti, kad tarpinstitucinio koordinavimo būdu Kultūros ministerijos lyderystė VIP srityje nėra formalizuojama.

Tarp kitų valstybės institucijų ir įstaigų koordinuojamų tarpinstitucinių veiklos planų, programų ir strategijų, veiksmų planų, kuriuose dalyvauja Kultūros ministerija, reiktų išskirti Nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 metų programos įgyvendinimo 2015–2019 metų tarpinstitucinį veiklos planą (Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 648, 2015), kurio įgyvendinimą koordinuoja Teisingumo ministerija. Šiame veiklos plane numatyta priemonė – viešai ir neatlygintinai skelbti duomenis apie viešos informacijos rengėjus ir skleidėjus, juridinio asmens akcininkus, vadovus, leidinius, pajamas ir pajamų šaltinius, išlaidas ir naudos gavėjus, skatinant visuomenės informavimo priemonių viešumą ir skaidrumą. Šios priemonės atsakingi vykdytojai yra Teisingumo ministerija (valstybės įmonė Registrų centras), Kultūros ministerija ir Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba. Priemonės veiklos: 1) teisės aktų, reikalingų viešos informacijos rengėjų ir skleidėjų duomenims Juridinių asmenų registre registruoti, parengimas iki 2016-12-31; 2) viešos informacijos rengėjų ir skleidėjų duomenų registravimo Juridinių asmenų registre įdiegimas iki 2017-12-31. Tikėtina, kad šios priemonės veiklų įgyvendinimas padės iš esmės spręsti 1.3. poskyryje aptartą žiniasklaidos organizacijų nuosavybės santykių dalinio neskaidrumo problemą ir visuomenei bus prieinama informacija apie žiniasklaidos subjektų finansinę veiklą.

Vertinant Kultūros ministerijos bendradarbiavimą su valstybės ir žiniasklaidos reguliavimo institucijomis bei vadovaujantis šio darbo kituose skyriuose pateikta analize, galima teigti, kad nepakankamas tarpinstitucinis bendradarbiavimas yra labiau susijęs ne su Kultūros ministerijos, o su kitų institucijų elgsena. Tai patvirtina ir 2016 m. rugsėjo 21 d. Seimo nutarimas „Dėl apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje užtikrinimo“ (Nr. XII-2629), kuriuo Seimas siūlo Kultūros ministerijai kartu su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija ir Vidaus reikalų ministerija užtikrinti sisteminių visuomenės informavimą apie smurto artimoje aplinkoje problemą ir patvirtinti nuoseklų visuomenės informavimo planą, įtraukiant tikslinės socialinės reklamos, kuri formuotų atgrasų

požiūrį į smurto reiškinių ir supažindintų visuomenę su pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiam asmeniui sistema, kūrimą ir jos sklaidą. Toks Seimo siūlymas imtis iniciatyvos Kultūros ministerijai nedera su Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 485 (2014), kuriuo Valstybinę smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo nukentėjusiems asmenims 2014–2020 metų programą pavedė koordinuoti Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai. Kita vertus, reiktų pabrėžti, kad visuomenės informavimo kampanijų organizavimas (tai yra praktinė ryšių su visuomene veikla) apie tam tikrą problemą (šiuo atveju – apie smurtą) nėra susijusi su Kultūros ministerijos, kaip VIP koordinatoriaus, funkcijomis.

Didžioji dauguma Kultūros ministerijos veiklų, iniciatyvų, tyrimų nesidubliuoja su kitų institucijų veiklomis, iniciatyvomis, tyrimais. Kaip atskirą veiklos dubliavimo atvejį teisėkūros srityje galima paminėti Kultūros ministerijos ir Prezidento institucijos rengtus Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimus, griežčiau reglamentuojančius audiovizualinės žiniasklaidos veiklą. Kitas Kultūros ministerijos veiklos dubliavimosi atvejis galimas VIP įgyvendinimo srityje, registruojant ir skelbiant informacinės visuomenės informavimo priemonių (interneto žiniasklaidos) dalyvių, užsiimančių audiovizualine veikla, nuosavybės duomenis, kadangi kai kurių šių subjektų duomenis renka ir skelbia LR TK.

Nagrinėjamu veiklos sutapties aspektu minėtina dar viena veikla – Kultūros ministerijos strateginė veiklos kryptis, susijusi su tiesioginiu medijų raštingumo ugdymu, kuri yra ir Švietimo ir mokslo ministerijos veiklos sritis. Pilietinio ir tautinio ugdymo 2016–2020 metų veiksmų plane (Švietimo ir mokslo ministro įsakymas Nr. V-237, 2016), kurio vykdymą koordinuoja Švietimo ir mokslo ministerija, numatyta priemonės (didinti visuomenės atsparumą informacinėms grėsmėms) veikla – pasitelkiant visuomenės informavimo priemones, didinti visuomenės gebėjimus kritiškai vertinti ir analizuoti informaciją (atsakingos institucijos: Kultūros ministerija, Lietuvos kultūros taryba ir Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas). Ši Pilietinio ir tautinio ugdymo 2016–2020 metų veiksmų plano veikla yra ta pati medijų raštingumo ugdymo projektų veikla, aptarta darbo 2 skyriuje, kurią vykdo Lietuvos kultūros taryba ir Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas. Todėl galima teigti, kad Kultūros ministerija, vykdydama medijų raštingumo ugdymo veiklą, papildo bendradarbiavimą tarp institucijų, o Švietimo ir mokslo ministerija šią Kultūros ministerijos inicijuotą veiklą (ir vieną iš Kultūros ministerijos strateginių krypčių) inkorporuoja į savo koordinuojamą veiksmų planą.

Rekomendacijos

1. Esama teisinė visuomenės informavimo politikos aplinka lemia visuomenės informavimo politikos formavimo (koordinavimo) funkcijos išskaidymą bei suteikia teisę visuomenės informavimo politiką įgyvendinantiems subjektams kurti savo pačių ir kitų subjektų veiklą reglamentuojančių įstatymų projektus ir teikti juos Seimui (Seimo komitetui), eliminuojant iš teisėkūros proceso Kultūros ministeriją (arba apribojant Kultūros ministerijos vaidmenį teisėkūroje). Atsakomybių visuomenės informavimo politikos formavimo (koordinavimo) procese paskirstymas tarp skirtingų institucijų mažina Kultūros ministerijos kaip politikos formuotojo ir koordinatoriaus vaidmenį. Verta pabrėžti tai, kad Kultūros ministerijai nėra tikslinga vykdyti tiesioginių visuomenės informavimo politikos įgyvendinimo funkcijų, kurias turėtų atlikti žiniasklaidos subjektus reguliuojančios, prižiūrinčios ir paramą skirstančios institucijos.

Rekomenduotina įstatymuose aiškiai diferencijuoti visuomenės informavimo politikos funkcijų vykdytojus: formavimo ir koordinavimo (formavimo koordinavimo ir įgyvendinimo koordinavimo) funkcijos turėtų būti skirtos Vyriausybės įgaliotai institucijai visuomenės informavimo politikos srityje – Kultūros ministerijai, o visuomenės informavimo politikos įgyvendinimo funkcija – žiniasklaidos reguliavimo, priežiūros, paramos skyrimo ir kitoms institucijoms.

2. Esama institucinė visuomenės informavimo politikos aplinka lemia įstatymų rengimo ir teikimo Seimui konkurenciją tarp Kultūros ministerijos ir kitų valstybės institucijų. Rekomenduotina visuomenės informavimo politikos priemonės (numatomus teisės aktų projektus) konkretizuoti strateginiuose veiklos planuose ir metiniuose veiklos planuose, derinant su kitomis valstybės institucijomis, turinčiomis visuomenės informavimo politikos iniciatyvų.

3. Rekomenduojami būdai ir priemonės skatinti gyvybingą informacinę erdvę ir pilietiškai atsakingą žiniasklaidą:

- a) viešosios komunikacijos dekriminalizavimas,
- b) dominavimo žiniasklaidos rinkose ribojimų keitimas (įgyjamos maksimalios žiniasklaidos rinkos dalies, susijungus žiniasklaidos subjektams, mažinimas);
- c) žiniasklaidos reguliavimo ir priežiūros institucijų reforma, jų funkcijų dubliavimo šalinimas:

-vykstant žiniasklaidos konvergencijai, būtų tikslinga apjungti Lietuvos radijo ir televizijos komisiją ir Žurnalistų etikos inspektorius į vieną instituciją bei tiesioginio visuomenės informavimo politikos įgyvendinimo veiklas iš Kultūros ministerijos perduoti vykdyti šiai reguliavimo institucijai;

- etikos reglamentavimas ir institucionalizavimas, iš dalies dubliuojantis žiniasklaidos reguliavimo institucijų veiklą, turėtų būti inicijuotas keisti į realią savitvarką, kurią kurtų pačios žiniasklaidos organizacijos be teisinio reguliavimo;

d) palankesnės mokestinės aplinkos žiniasklaidos subjektams kūrimas:

- pridėtinės vertės mokesčio periodinės spaudos leidiniams mažinimas iki 5 proc.;

- pridėtinės vertės mokesčio 5 proc. lengvatos taikymas elektroninio žiniasklaidos turinio pardavimams;

- metinės įmokos ir 0,6 procento pajamų įmokos reikalavimo netaikymas audiovizualinės žiniasklaidos subjektams, nenaudojantiems transliavimo dažnių;

e) Spaudos radijo ir televizijos rėmimo fondo finansavimo iš valstybės biudžeto didinimas (naujų finansuojamų programų įvedimas);

f) finansavimo, teikiamo vietinei žiniasklaidai per Spaudos radijo ir televizijos rėmimo fondą, didinimas;

g) numatyti priemones ir finansavimą Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos kanalų rusų kalba įsteigimui.

4. Dėl medių ir informacinio raštingumo ugdymo rekomenduotina įvertinti Kultūros ministerijos plėtojamos veiklos tiesioginio ugdymo srityje pagrįstumą ir tikslingumą naudojamų išteklių aspektu ilgalaikėje perspektyvoje, tai yra, ar juos būtų strategiškai naudingiau nukreipti politikos, susijusios su žiniasklaidos subjektais, įgyvendinimui ir koordinavimui.

5. Stiprinant Kultūros ministerijos vaidmenį visuomenės informavimo politikos koordinavimo srityje, rekomenduotina parengti strateginį visuomenės informavimo siekį atitinkančią ilgalaikę programą ir programos įgyvendinimo tarpinstitucinės veiklos planą (koordinuojanti institucija – Kultūros ministerija), kaip priemonių vykdytojus įtraukiant valstybės institucijas ir įstaigas, turinčias potencialo bendradarbiauti visuomenės informavimo srityje, bei patvirtinant parengtus dokumentus Vyriausybės nutarimais.

Nuorodų sąrašas

1. Aiškinamas raštas Nr. XIIP-4754 „Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2, 31, 33, 34(1), 47, 48 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto“. Registravimo data 2016-09-28. Prieiga: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/e9851ec1856711e6a0f68fd135e6f40c?positionInSearchResults=11&searchModelUUID=96223a35-dea5-468f-a03f-8d9b9b0f262f>.
2. European Broadcasting Union (2014). Funding of public service media 2014. Prieiga: <http://www.ebu.ch/contents/publications/restricted/media-intelligence-service/funding-of-PSM-2014.html>.
3. Jastramskis, D. (2013). Žiniasklaidos paramos politika Lietuvoje. *Informacijos mokslai*, t. 63, p. 129–141.
4. Jastramskis, D. (2014). Žiniasklaidos laisvės ribojimo aplinkybės Lietuvoje. *Informacijos mokslai*, t. 67, p. 120–135.
5. Jastramskis, D. (2016). Reduction of liberalism in Lithuanian media policy. *Central European Journal of Communication*, t. 9 (17), p. 164–179.
6. Lietuvos kultūros taryba (2015). Sprendimas Nr. 1LKT-29(1.2). Prieiga: <http://www.ltkt.lt/files/mediju-ir-informacinio-rastingumo-skatinimo-projektai0225.pdf>.
7. Lietuvos Respublikos 2015 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas. *Teisės aktų registras*. 2014-12-23, Nr. 20611. Prieiga: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/d986f5008a9811e4a98a9f2247652cf4>.
8. Lietuvos Respublikos 2016 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas. *Teisės aktų registras*. 2015-12-21, Nr. 20134. Prieiga: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/f667faa0a7ef11e5be7f3f919a1ebe>.
9. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas. *Teisės aktų registras*. 2015-07-10, Nr. 11216. Galiojanti suvestinė redakcija (2016-07-16 – 2017-12-31). Prieiga: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4ebe66c0262311e5bf92d6af3f6a2e8b/IJpyIHVrJb>.
10. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas. *Teisės aktų registras*. Suvestinė redakcija (2016-07-14 – 2016-12-31). Prieiga: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B866DFF7D43/QCEKfJwQfs>.
11. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992-11-30, Nr. 33-1014.
12. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012-04-07, Nr. 42-2041.
13. Lietuvos Respublikos kultūros ministerija (2015). 2014 metų veiklos ataskaita. Prieiga: <https://lrkm.lrv.lt/lt/administracine-informacija/ataskaitos>.
14. Lietuvos Respublikos kultūros ministerija (2016). 2015 metų veiklos ataskaita. Prieiga: https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/KM%202015%20m_%20veiklos%20ataskaita_talpinimui%20lrkm_lt.pdf.

15. Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos 2016–2018 metų strateginis veiklos planas (2016). Prieiga: https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/2016-2018%20m_%20KM%20strateginis%20veiklos%20planas.pdf.
16. Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijos teikimas Nr. S2-601 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2, 19, 22, 27, 31, 32, 33, 34, 34.1, 47, 48 straipsnių pakeitimo ir 40.2 straipsnio pripažinimo netekusiu galios projekto Nr. XIIP-2106(2)“. Registravimo data 2015-03-09. Prieiga: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt-TAK/92f99001c63611e48799bc57840226ce?jfwid=f4nne6wqw>.
17. Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakymas Nr. ĮV-216 „Dėl vietinių, regioninių ir nacionalinių laikraščių, žurnalų, išskyrus tuos, kurių tiražas mažesnis negu 500 egzempliorių ir (arba) kuriuose nespausdinama reklama, tiražo tikrinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. *Teisės aktų registras*, 2015-03-31, Nr. 4746.
18. Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakymas Nr. ĮV-521 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos 2016-ųjų metų veiklos plano patvirtinimo“. 2016-06-14. Prieiga: [https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/KM%202016_metinis%20veiklos%20planas%20\(1\).pdf](https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/KM%202016_metinis%20veiklos%20planas%20(1).pdf).
19. Lietuvos Respublikos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymas. *Teisės aktų registras*. Galiojanti suvestinė redakcija (nuo 2015-01-01). Prieiga: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.1559303036A8/ndaxPqgibv>.
20. Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas. *Teisės aktų registras*. Galiojanti suvestinė redakcija (nuo 2011-11-05). Prieiga: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.817CC58C1A54/TAIS_410367.
21. Lietuvos Respublikos Prezidento dekretas Nr. 1K-174 „Dėl Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2, 19, 22, 27, 31, 32, 33, 34, 34(1), 47, 48 straipsnių pakeitimo ir 40-2 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projekto pateikimo svarstyti Lietuvos Respublikos Seimui“. *Teisės aktų registras*, 2014-12-12, Nr. 19584.
22. Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 2, 19, 51, 56, 58, 91, 125(1) straipsnių pakeitimo ir 125(1) straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008-12-30, Nr. 149-6034.
23. Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 19 straipsnio papildymo ir pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012-07-05, Nr. 79-4090.
24. Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas (2016). *Teisės aktų registras*. Galiojanti suvestinė redakcija (nuo 2016-10-01). Prieiga: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.ED68997709F5/KglIcYRcOX>.
25. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas Nr. XII-2629 „Dėl apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje užtikrinimo“. *Teisės aktų registras*, 2016-09-22, Nr. 23885. Prieiga: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/70b0ded0809911e6b969d7ae07280e89>.

26. Lietuvos Respublikos Seimo valdybos sprendimas Nr. SV-S-905 „Dėl įstatymų projektų išvadų“. Teisės aktų registras, 2015-01-23, Nr. 964.

27. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas Nr. V-237 „Dėl Pilietinio ir tautinio ugdymo 2016-2020 metų veiksmų plano patvirtinimo“. *Teisės aktų registras*, 2016-03-25, Nr. 6317. Prieiga: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/3326bca0f26a11e5989ee743dd0efbb0>.

28. Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymo pakeitimo įstatymas. *Teisės aktų registras*. Galiojanti suvestinė redakcija (nuo 2014-05-14). Prieiga: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.FA13E28615F6/TAIS_471234.

29. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas. *Teisės aktų registras*. Galiojanti suvestinė redakcija (nuo 2016-01-01 – 2016-12-31). Prieiga: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C54AFFA-A7622/CAvSmSJhKr>.

30. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 342 „Dėl įgaliojimų Kultūros ministerijai suteikimo“. *Valstybės žinios*, 2001-04-04, Nr. 29-929.

31. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 290 „Dėl Viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2003-03-07, Nr. 24-1002.

32. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1121 „Dėl Neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios informacijos, priskirtos viešosios informacijos, kuri ribojama skelbti ir platinti, kategorijai, skelbimo ir platinimo tvarkos aprašo ir Neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo, garso ir vaizdo priemonių sistemos aprašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2004-06-05, Nr. 89-3281.

33. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 330 „Dėl ministrams pavedamų valdymo sričių“. *Valstybės žinios*, 2010-04-03, Nr. 38-1784.

34. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 681 „Dėl Neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo ir skleidimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2010-07-29, Nr. 90-4779.

35. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 485 „Dėl Valstybinės smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo nukentėjusiems asmenims 2014–2020 metų programos patvirtinimo“. *Teisės aktų registras*, 2014-06-02, Nr. 5986. Prieiga: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/0ef33c60ea2811e38557d238694e3fc9>.

36. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 648 „Dėl Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 metų programos įgyvendinimo 2015–2019 metų tarpinstitucinio veiklos plano patvirtinimo“. *Teisės aktų registras*, 2015-06-30, Nr. 10386. Prieiga: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/13fd20601e6e11e586708c6593c243ce/gCsWGgZdEt>.

37. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1087 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 metų veiklos prioritetų“. *Teisės aktų registras*, 2015-10-19, Nr. 15758. Prieiga: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/ae6ae150766611e5b7eba10a9b5a9c5f>.

38. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 255 „Dėl Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2, 19, 22, 27, 31, 32, 33, 34, 34-1, 47, 48 straipsnių pakeitimo ir 40-2 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projekto Nr. XIIP-2106(2)“. *Teisės aktų registras*, 2015-03-17, Nr. 3906.

39. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas Nr. XII-51 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“. *Valstybės žinios*, 2012-12-20, Nr. 149-7630.

40. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas. *Teisės aktų registras*. Galiojanti suvestinė redakcija (nuo 2016-01-07). Prieiga: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.065AB8483E1E-UxgrIdRrcD>.

41. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 20 straipsnio pakeitimo įstatymas. *Teisės aktų registras*. 2015-06-25, Nr. 10151. Prieiga: <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=5203c3e01b4511e586708c6593c243ce>.

42. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000-09-07, Nr. 75-2272.

43. Lietuvos statistikos departamentas (2015). Official Statistics Portal. Population and social statistics. Remuneration and labour costs. Average monthly earnings by sector. Prieiga: <http://osp.stat.gov.lt/en/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=77bcd661-ae9-4828-9809-e158baf3bf3e>.

44. Lietuvos statistikos departamentas (2016). Oficialios statistikos portalas. Šiuolaikinė Lietuva (1991–dabar). BVP, to meto kainomis. Prieiga: <http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=8443&status=A>.

45. LRT 2015 m. finansinių ataskaitų rinkinys (2016). Prieiga: http://www.lrt.lt/userfiles/files/2015_finansiniu_ataskaitu_rinkinys.pdf.

46. Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo 2009 metų veiklos ataskaita (2010). Prieiga: www.srtfondas.lt/fondo-ataskaitos

47. Media Pluralism Monitor (2015). Lithuania. Prieiga: <http://monitor.cmpf.eu.eu/mpm2015/results/lithuania/>.

48. TNS (2009). Metinė žiniasklaidos tyrimų apžvalga 2008 m. Prieiga: <http://www.tns.lt/lt/top/paslaugos/ziniasklaidos-auditoriju-tyrimai/metine-ziniasklaidos-tyrimu-apzvalga>.

49. TNS (2010). Metinė žiniasklaidos tyrimų apžvalga 2009 m. Prieiga: <http://www.tns.lt/lt/top/paslaugos/ziniasklaidos-auditoriju-tyrimai/metine-ziniasklaidos-tyrimu-apzvalga>.

50. TNS (2016). Žiniasklaidos tyrimų apžvalga 2015. Prieiga: <http://www.tns.lt/lt/top/paslaugos/ziniasklaidos-auditoriju-tyrimai/metine-ziniasklaidos-tyrimu-apzvalga>.

51. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba (2015). Statistika. Apdraustieji. Vidutinės apdraustųjų pajamos. Prieiga: <http://atvira.sodra.lt/lt-eur/index.html>.

52. Veidas.lt (2012). Kokios profesijos žada didžiausius ir mažiausius atlyginimus. Prieiga: <http://www.veidas.lt/kokios-profesijos-zada-didziausius-ir-maziausius-atlyginimus>.

53. Vyriausioji tarnybinės etikos komisija (2016). Lobistams. Lobistų deklaracijos. Prieiga: <http://www.vtek.lt/#lobistams>.